Vestland fylkeskommune

Kulturminnedokumentasjon Norheimsund Skule og SEFRAK registrert Bolighus; Grovabrotet 3.

Oppdragsnr.: **5206997** Dokumentnr.: **01** Versjon: **01** Dato: **2021-01-27**

Figur 1- Flyfoto Norheimsund

Oppdragsgiver:	Vestland fylkeskommune
Oppdragsgivers kontaktperson:	Merete Hauge
Rådgiver:	Norconsult AS, Valkendorfsgate 6. NO – 5012 Bergen
Oppdragsleder:	Harald Høgh
Fagansvarlig:	Pål Bjørkhaug
Kvalitetskontroll:	Aud Gilberg

Versjon	Dato	Beskrivelse	Utarbeidet	Fagkontrollert	Godkjent
01	2021-01-27	Kulturminnedokumentasjon Norheimsund Skule	Pål Bjørkhaug	Aud Gilberg	Harald Høgh

Dette dokumentet er utarbeidet av Norconsult AS som del av det oppdraget som dokumentet omhandler. Opphavsretten tilhører Norconsult AS. Dokumentet må bare benyttes til det formål som oppdragsavtalen beskriver, og må ikke kopieres eller gjøres tilgjengelig på annen måte eller i større utstrekning enn formålet tilsier.

Sammendrag

Norheimsund Skule ble bygget som en barneskole i 1950. Skolen ble tegnet av Arkitekt Torgeir Alvsaker, og er et godt eksempel på den funksjonalistiske stilretning som var toneangivende i arkitekturen i mellomkrigstiden. Bygget er moderne og monumentalt med et sirkulært tårnbygg som knytter sammen de to fløyene og holder hjørnet av tomten. Detaljering i interiøret er utført i jugendstil.

Tegninger viser at arbeidene ble påbegynt under krigen (1944), men bygget ble ferdigstilt etter krigen i 1950. Byggets sør-fløy ble utvidet/forlenget i 1960. Den nye delen inneholdt undervisningsrom og en svømmehall. Arkitekt Alvsaker slo seg sammen med Arkitekt Einar Vaardal-Lunde i 1948. Firmaet hadde ansvaret for å tegne påbygget i 1960.

1950-bygget har mye av den opprinnelige rominndelingen intakt med original detaljering og løsninger. Gymsalen i 1950-bygget er blitt bygget om til to etasjer på et senere tidspunkt og fått endret bruk. Fasaden mot Gymsal har fremdeles sin opprinnelige detaljering, men de store vinduene fra Gymsalen er byttet ut med vinduer på hver etasje for å tilpasses ombyggingen.

1950-bygget bærer preg av stor slitasje over mange år. Til tross for dette er mye av de opprinnelige kvalitetene og løsningene i bygget intakte, og kan rehabiliteres. Bygget har også behov for å tilpasses dagens regler for Universell Utforming.

1960-bygget er en enklere utvidelse av det opprinnelige skolebygget, med mindre forseggjort detaljering. Bygget tar likevel opp i seg noen av detaljene fra det opprinnelige prosjektet til Alvsaker, men har mindre detaljering i fasaden og et synlig nytt konstruksjonssystem som skiller det fra 1950-bygget. Bygget inneholder en svømmehall som har vært i bruk fram til 2019, men som ikke lenger er egnet til formålet etter dagens krav.

Grovabrotet 3 er et bolighus som ligger nedenfor Norheimsund Skule bak Iversens Hotel. Bygget ble flyttet fra tomten nedenfor for å gi plass til Hotellet som stod ferdig i 1928. Historien går tilbake til 1726 og er viktig i forhold til Norheimsund som handel – og turiststed. Bygget er betydelig endret og påbygget etter flytting og det antas at det kun finnes eldre bygningsdeler i hoved konstruksjonene av bygningsdelen som ble flyttet.

I selve skoleanlegget er det klart at det er 1950-talls bygget som innehar en rekke arkitektoniske kvaliteter og særpreg. I den grad det kan finnes gode bruksformal til dette bygget vil det være en kvalitet for Norheimsund at skolen totalrehabiliteres og får et videre liv. Det fremgår av rapporten hvilke historie og kvaliteter bygget innehar.

Boligbygget i Grovabrotet representerer en annen historie for bygden, men en historie som forsvinner slik bygget fremtrer i dag. Det er kun en liten del av bygget som har en verdi, og om denne skal bevares videre bør det meste av tilbygg og påbygg fjærnes slik at hovedbygget kommer til sin rett.

Innhold

Sammendrag **3**

1 Innledning **5**

2 Vernestatus – sentrale begreper **7**

3 Områdets historie og områdebeskrivelse **8**

4 Bygningene **9**

4.1 1950 – Bygget 9

4.1.1 Realia *10*

4.1.2 Bygningshistorie *10*

4.1.3 Bygningsbeskrivelse *11*

4.2 1960 - Bygget 22

4.2.1 Bygningshistorie *23*

4.2.2 Bygningsbeskrivelse *24*

4.3 Grovabrotet 3. (SEFRAK ID- 1238-0003-045) 29

4.3.1 Realia *30*

4.3.2 Bygningshistorie *30*

4.3.3 Bygningsbeskrivelse *31*

5 Verneverdier og anbefalinger **36**

5.1 Objektenes forhold til omgivelsene: 36

5.2 Vurdering/vekting av verneverdi: 37

5.2.1 1950-bygget: *37*

5.2.2 1960-Bygget: *38*

5.2.3 Grovabrotet 3: *39*

6 Kilder **40**

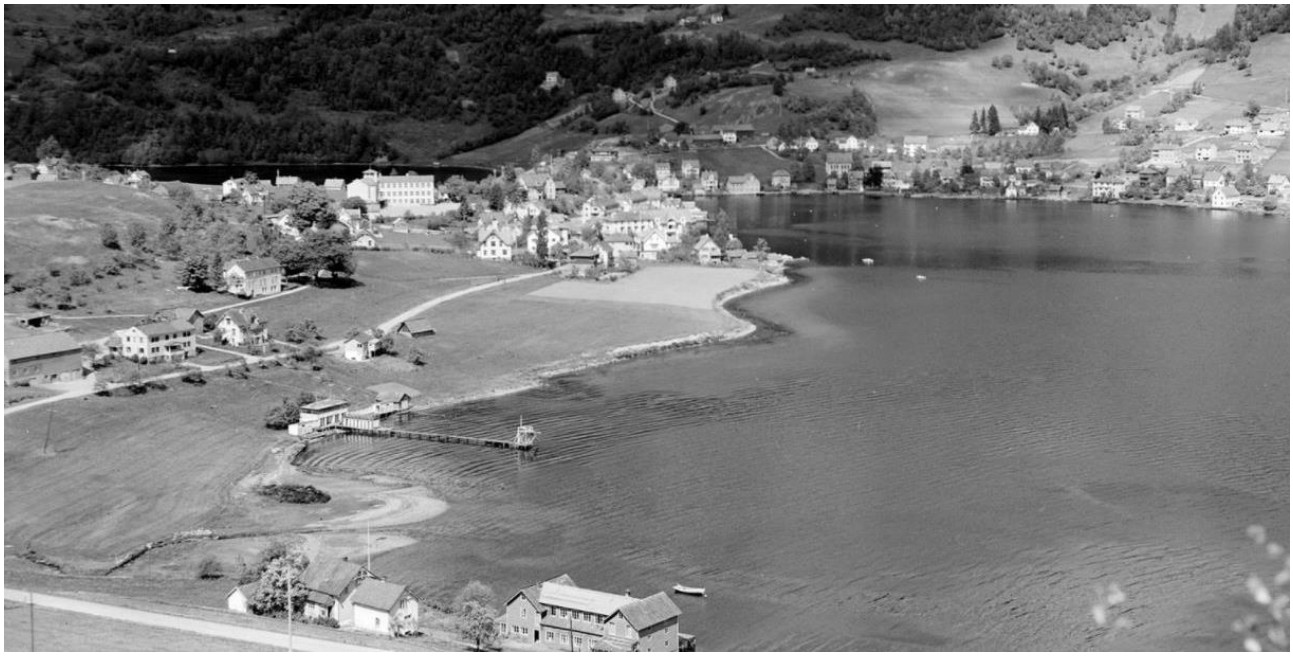
1 Innledning

Norconsult AS har på vegne av Vestland fylkeskommune utført en kulturminnedokumentasjon av tidligere Norheimsund Skule i forbindelse med utarbeidelse av en reguleringsplan for ny Videregående Skole i Kvam i sambruk med Kvam herad. Skoleanlegget består av en bygning ferdigstilt i 1950, og et påbygg med svømmehall som ble ferdigstilt i 1960. Dokumentet vil referere til 1950- og 1960-bygget. I samme rapport har vi også dokumentert bolighuset som er SEFRAK registrert og ligger nedenfor skolen. Deler av huset kan være fra tidlig 1700-tall og omtales i rapporten som Grovabrotet 3.

Bestillingen er en enkel rapport som skal danne et bilde av de kulturhistoriske verdiene knyttet til den enkelte bygning og skal legges til grunn i videre planlegging og gjennomføring av tiltak. Verdisetting vil bli knyttet til den kulturhistoriske verdien og ikke begrepet verneverdi. Vurderingen om et objekt er verneverdig er opp til forvaltningen å avgjøre og må vurderes ut fra en rekke ulike forhold.

Rapporten er ikke uttømmende for de enkelte bygningene. Kunnskapsgrunnlag for vurderingene er basert på tilgjengelige digitale kilder, historisk og lokalhistorisk litteratur, samt befaring (23.11.2020). En del fotomateriale er tatt med i rapporten som illustrasjoner. En grundigere tilstandsvurdering vil være nødvendig dersom det skal gjøres omfattende tiltak på bygningene.

Kvam Kommune har en egen kulturminneplan for 2017-2027 hvor prioriterte kulturminner fremkommer. Kulturminneplanen omfatter en rekke bygningstyper. Under kategorien forsamlingshus tilhører også skoler og skolehus. Nordheimsund Skule og Grovabrotet 3 er ikke omfattet av kulturminneplanen. Norheimsund Skule har vært nominert til kulturminneplanen, men Kvam herad har per idag ikke innstilt bygget til planens «gule liste».

Figur 2 - Norheimsund på midten av 50-tallet. Kilde Ukjent

Figur 3 - Flyfoto Norheimsund. Foto: Jim Heldal/Hardangerskifer/Geoplan AS - 2016

2 Vernestatus – sentrale begreper

Verneverdig: At en bygning er verneverdig betyr at den er verdt å verne/bevaringsverdig/verdt å ta vare på fordi det har kulturhistorisk, arkitektonisk eller en annen type verdi. At bygningen er verneverdig innebærer likevel ikke at den har en juridisk vernestatus.

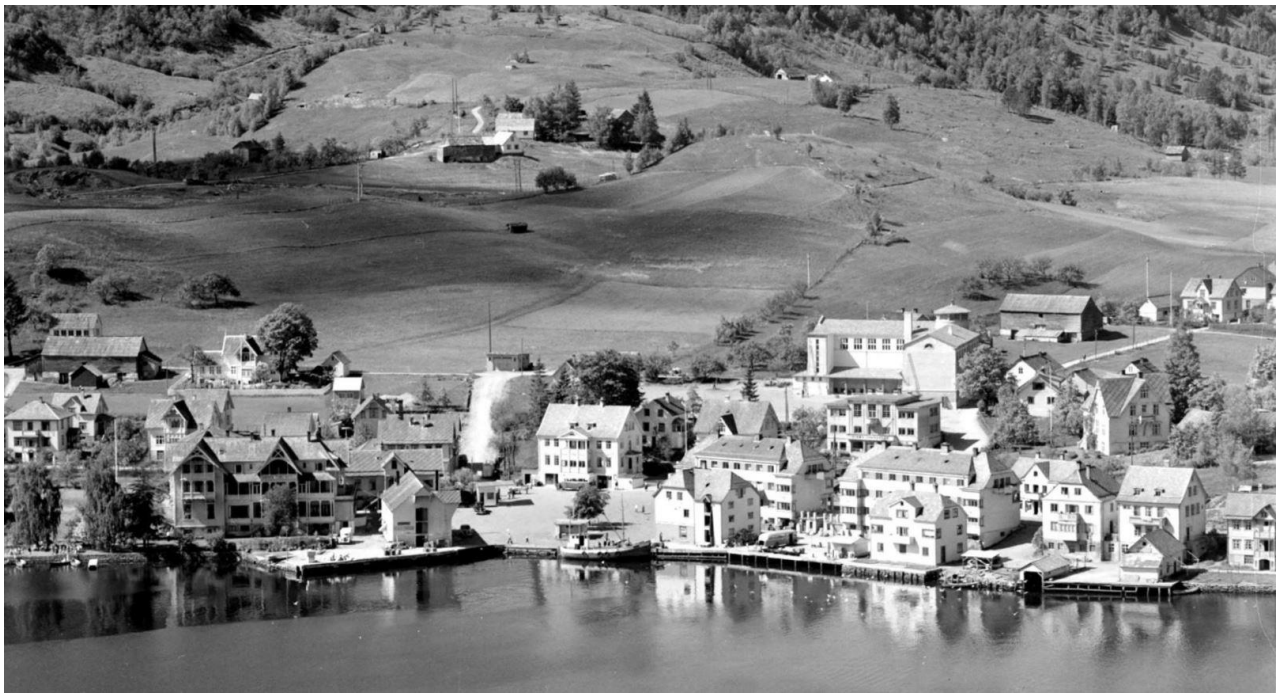
Vernet: Når en bygning er vernet, har den en formell vernestatus og kan ikke uten videre rives eller endres. En vernet bygning kan enten være regulert til spesialområde bevaring/hensynssone i en kommunal reguleringsplan eller fredet etter kulturminneloven. Noen bruker vern/vernet bare om det reguleringsmessige vernet og ikke om fredning, men «vernet» er egentlig en samlebetegnelse.

Fredet: Ordene fredet og vernet brukes ofte om hverandre, men fredet brukes oftest om – og bør forbeholdes for – kulturminner som er fredet etter kulturminnevernets egen særlov, kulturminneloven. Kulturminner kan være automatisk fredet i kraft av sin alder (fornminner fra før 1537, stående bygninger fra før 1650 samt sunkne skip og samiske kulturminner fra år 1917 eller eldre). Yngre kulturminner kan vedtaksfredes av Riksantikvaren. Dette krever en høringsprosess og et vedtak. Hvis et kulturminne av nasjonal verdi er truet, kan Riksantikvaren eller fylkeskommunen gå til midlertidig fredning mens fredningssaken utarbeides.

SEFRAK: SEFRAK (Sekretariatet for registrering av faste kulturminner i Norge) er et nasjonalt bygningsregister. Registeret skulle inneholde alle bygninger i Norge bygd før 1900. Mange steder er bygningene også evaluert med tanke på verneverdi. Registeret ble hovedsakelig utarbeidet mellom 1970- og 1990-tallet, men det ble aldri komplett, og noen steder pågår fremdeles registreringer.

3 Områdets historie og områdebeskrivelse

Norheimsund vokser frem som et tettsted i på midten av 1800-tallet, når det etableres handel og hotell på naustplassene for gårdene i Steinsdalen. Tettstaden som vokser frem blir kalt «Grova» som går igjen i vegnavnene i sentrum i dag. Tidlig på 1900-tallet er stedet i hovedsak tettere bebyggelse mot fjorden, men en hovedgate i bakkant (Sandvenvegen/Grova) og ellers spredt bebyggelse i kulturlandskapet.
Deler av sentrum nord for hotellet brenner ned i en større brann i 1932. Under oppbyggingen etter brannen får Norheimsund sine første bygg i funksjonalistisk arkitektur.
I den påfølgende tiden utvides sentrumskjernen fra kaien langs Sandvenvegen og opp fra fjorden langs Grovabrotet og Grovagjelet. Utvidelsen og etablering av Grovagjelet som gate, knytter sammen Sandvenvegen, Gamle Sandvenvegen og senere, Gamle Dalavegen. Tettstedet Norheimsund har nå fått et terrengtilpasset «kvartalssystem» for videre utvikling.
I den videre utbyggingen av sentrum etter krigen plasseres den nye skolen, også i funksjonalistisk stil, inn i det nye kvartalssystemet og legges langs Grovagjelet og Gamle Sandvenvegen, på høyden bak hovedgaten. Videre vekst og utvikling av sentrumskjernen fortsetter lang Grovagjelet og senere langs Grova og Sandvenvegen.

Figur 4 - Utvikling i funksjonalistisk stil etter brannen i området foran skolen. Foto Ca.1954-55. Ukjent.

4 Bygningene

4.1 1950 – Bygget

Figur 5: 1950-bygget. Fasade mot nord og øst med tårnbygget. Foto Norconsult 2020

Figur 6: Oversiktskart, A-1950 bygget. B-1960 bygget. (Geodata AS).

4.1.1 Realia

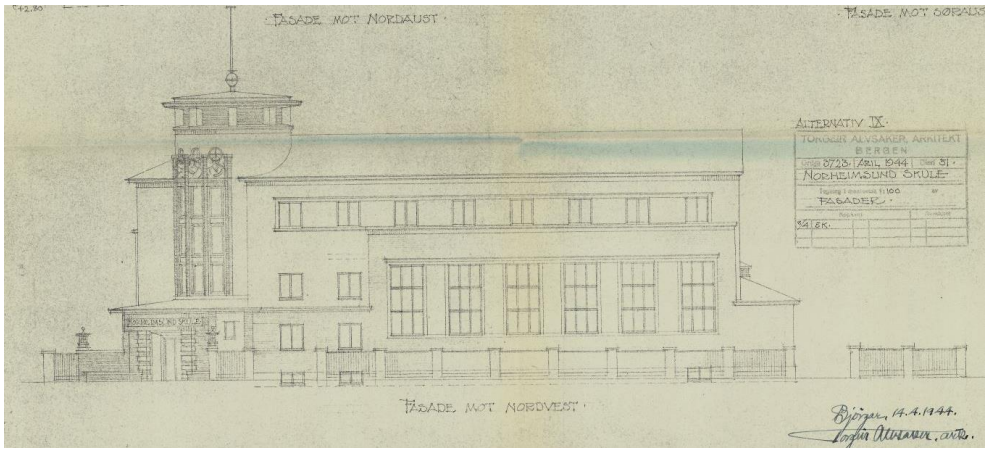
Byggeår:	1950
Adresse:	Grovabrotet 14, 5600 NORHEIMSUND
Gnr/Bnr:	Gnr 11 bnr 112
Eier og forvalter:	Kvam herad
Dagens bruk:	Kulturskole og andre formål
Planstatus/ID	Eiendommen inngår i kommuneplan for Kvam, vedtatt 8.19.2019 (vedtak HST-066/19). Gjeldende reguleringsplan: Detaljreguleringsplan 20110017 Norheimsund skule uteområde – vedtatt 2.10.2012.

4.1.2 Bygningshistorie

Norheimsund Skule (1950-bygget) er tegnet av arkitekt Torgeir Alvsaker. Han kom fra gården Alvsaker i Kinsarvik som ligger litt lengre inn i Hardangerfjorden, hvor han ble født i 1875. Etter utdannelse i Bergen arbeidet han 10 år i Chicago, USA (1905-15) hvoretter han etablerte eget arkitektkontor i Bergen i 1916. Bybrannen i Bergen var en viktig grunn til returen. Alvsaker har en stor og omfattende arkitekt produksjon på Vestlandet og er spesielt kjent for mange av hans skolehus, ungdomshus og kirkebygg.

Alvsaker praktiserer i en periode hvor han påvirkes både av jugendstilen, nyklassisismen og modernismen. I 1948 slår han seg sammen med arkitekt Einar Vaardal-Lunde i Bergen. Det nye kontoret står for utvidelsen av Norheimsund Skole 10 år senere.

Originale tegninger viser at planene for Norheimsund skole i stor grad ble tegnet ut før krigen var slutt. Det tegnes likevel videre etter krigen og står ferdig bygget i 1950. Arkitektens signatur er innarbeidet på smijerns ornamentet som dekorerer en vindusåpning ved inngang fra skoleplass til tårnhuset. Arkitektens tegninger er også stedsatt til «Bjørgar», som er navnet på hans sommerhus oppført i 1940 på Ernes i Ullensvang. Alvsaker må regnes for å være en betydelig arkitekt i første halvdel av 1900-tallet, med en stor og allsidig produksjon, med mange kjente byggverk.

Figur 7 – «Fasade mot nordvest» Alvsaker, 1944

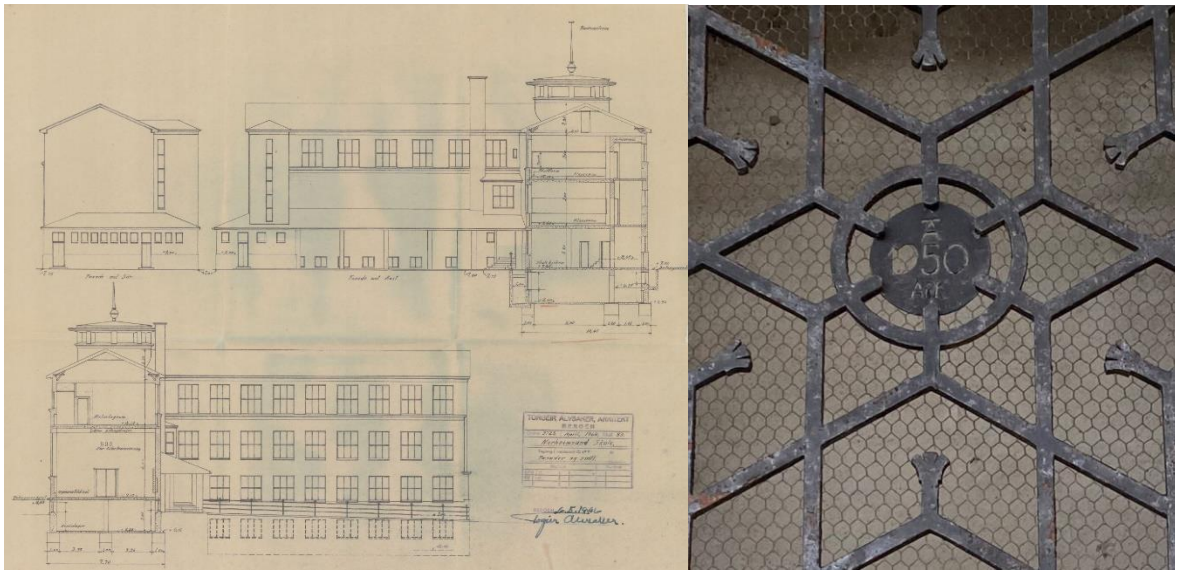
4.1.3 Bygningsbeskrivelse

Skolebygget er plassert i bakkant av skoletomten hvor bygningsmassen legges mot ytterkant av tomten, og skoleplassen formes av bygget i bakkant. Bygget ligger på et høydedrag overfor hovedgaten og strandpromenaden, som igjen gir skoleplassen en luftig og god plassering mot sør og øst og med visuell kontakt med fjorden. Bygget bidrar sterkt til å definere en kvartalsstruktur i utvidelsen av Norheimsund sentrum, som forsterkes når undervisningsbygg med brannstasjon oppføres samtidig som skolen utvides i 1960.

Bygget består av to fløyer over 4 plan som knyttes sammen i et tårnbygg. Inngangsparti med gjennomgang til Skoleplassen er plassert i tårnbygget, som også har hoved trappeløpet gjennom etasjene. Nederste etasje i fløy mot Vest ligger under bakkenivå. Nederste etasje i fløy mot Nord ligger delvis nedsenket, men er løst slik at terreng mot skoleplass er nedsenket og rommene også kunne nyttes til undervisningsformål.

Skolebygget har en stram symmetri som holdes fast gjennom det monumentale tårnbygget som kommer til sin prakt sett fra inngangssiden nord for skolen. Bygget har klassiske trekk med en tydelig horisontal inndeling av fasadene i fløyene, som igjen brytes vertikalt av tårnbygget. Funksjonalismen i bygget kommer frem i bruk av den runde formen på tårnhuset som huser trappetårnet, samt detaljering i fasaden som tydelig uttrykker funksjonene som ligger bak, som gymsalrommet over to plan. I detaljering og ornamentering av bygget kommer påvirkningene fra art-nouveau tiden virkelig til sitt uttrykk. Her nevnes spesielt detaljering av rekkverk, gjerder og den originale lampen i hovedtrappehuset, samt steinarbeider i gulvet av trappehuset som er en mosaikk i skifer med himmelretningene. De originale tegningene viser ytterligere ornamenter knyttet til fasaden på tårnbygget, og lykter ved inngangspartiet.

Oppsummert er Norheimsund Skule et tidstypisk vel-proporsjonert bygg som oppsummerer veldig mange gode trekk av Alvsaker sin utvikling som arkitekt gjennom et halvt århundre. Arkitekten fylte 75 år når bygget ble åpnet i 1950. Skolen må betegnes som et vellykket arkitektonisk arbeid.

Figur 8- Oppriss og Snitt, Alvsaker 1946. Signatur Arkitekt i Smijerns detalj 1950.

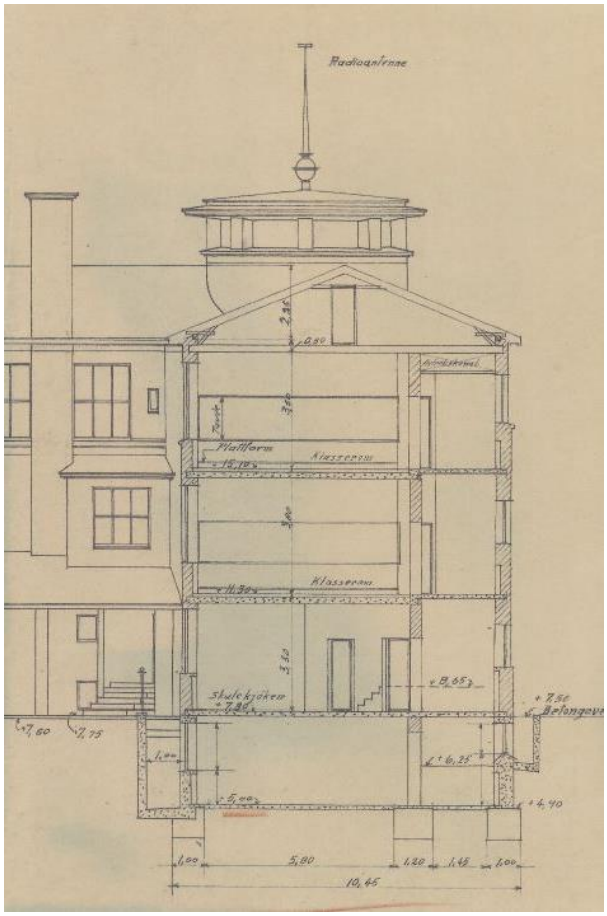
4.1.3.1 Konstruksjon

Bygningen er oppført som en 4 etasjers murbygning med to fløyer knyttet sammen i et tårnbygg med hoved trappeløp. Fløy mot Vest har nederste etasje under bakkenivå. Fløy mot nord har nederste etasje åpen kun mot skoleplass ved nedsenket terreng med steinmurer. Bygget avsluttes mot øst med en tett gavlvegg i mur kun med åpninger med vindu til loft og inngangsparti på bakkeplan. I sør avsluttes bygget med et sekundært trappeløp ut mot skoleplassen, og et lavere toalettbygg som delvis er bygget inn i utvidelsen av skolen i 1960, og delvis fjernet.

Bygget har et saltak over fløyene i skiferstein, og et rundt tak med tilsvarende helling over tårnbygget. Taket er bygget opp med synlige trekonstruksjoner i loftsrommet. Loftsrommet er kaldt og overgang mellom mur konstruksjon og takkonstruksjon er synlig på loftet. Le-taks konstruksjon langs fasaden mot skolegården er utformet med et flatt tak og med tunge betongsøyler belagt med murstein.

Etasjeskiller og søyler i bygget er utført i betongkonstruksjoner. Tyngre bærebjelker er synlige i ombygget Mezzanin-etasje i den opprinnelige gymsalen, hvor spennet var fra yttervegg til yttervegg.

Dokumentasjonen er basert på visuelle registreringer ved befaring, samt originale tegninger og snitt fra arkitekt. Det gjøres ikke nærmere rede for konstruksjonene her.

Figur 9 - Snitt, Alvsaker 1946

4.1.3.2 Fasader

Skolebygget har et ulikt utvendig uttrykk på hoved fasadene med inngangspartiet i tårnbygget, til fasaden som ligger inn mot baksiden av bygget mot den opprinnelige skolegården.

Hoved fasaden er stram og monumental hvor vingene eller fløyene trekkes tilbake for å eksponere tårnbygget med sin runde funksjonalistiske form. Det gjør også uttrykket fra inngangssiden mer monumentalt og alvorlig. Fasadene på fløyene er klassisk bygget opp med en base, tydelig etasjeskiller i fasaden markert med mur bånd, og til slutt avsluttet med et tydelig gjennomgående mur-bånd/relieff som markerer øverste etasje og avslutning før tak oppbyggingen. Taket har en svak helning som gjør det mindre synlig fra bakkenivå og dermed blir endelig avslutning av fasadene et murutstikk som sammen med takutstikket avslutter bygget på en ren og klassisk-modernistisk måte.

Videre er det lagt opp til en underinndeling i fasaden på fasade mot nordvest hvor båndene brytes for å gi uttrykk for det dobbelt høye rommet som var gymsalen. Fasadedetaljene er fremdeles synlig, selv om de 6 store vertikale vinduene er erstattet med 12 mindre vinduer etter en innvendig ombygging. Dette utgjør et funksjonalistisk men lav-melt uttrykk på fasaden.

Fasaden er malt i én farge som gir et homogent uttrykk og sammenheng. Likevel skjer det ganske mye i detaljene. Foruten de ulike båndene er fasaden detaljert med mindre «sprang» hvor den bakenforliggende fasaden har en pusset eller slammet overflate hvor murer har detaljert overflaten med en uregulær og lett bølget mønster. Sprangene i fasaden er utført i murstein i horisontal retning og avsluttes med stående stein mot det gjennomgående båndet under vinduene i øverste etasje. Mursteinen brukes ulikt på de to fløyene for å uttrykke fasadene, men tilfører elegant dybde til fasaden.

Tårnbygget med inngangsparti er det tydeligste fasade elementet på bygget. Den funksjonalistiske runde formen er gjennomført fra inngangsparti gjennom trappetårnet, og avsluttet i en forhøyning over taket som et symbol for skolen autoritet. Selve inngangspartiet er trukket ut fra fasaden og under-delt strukturelt. Fasaden er relativt lukket med tynne vertikale vindusfelt som fungerer mer som ornamenter.

Trapperommet i tårnet har vertikale vinduer i tredeling og i tre høyder. Øverst fortsettes og avsluttes tredelingen med tre sirkulære vinduer, før tårn-konstruksjonen avsluttes med et element hvor bærende søyler blir synlig utvendig og loft-rommet detaljeres med et abstrakt men regulert mønster i mur som åpner fasaden og fungerer som et luftinntak, samtidig som det tilfører en ytterlig ornamental dybde. Tårnet avsluttes med kuppel og spir som står der i dag.

De opprinnelige arkitekttegningene viser at tårnbygget var tiltenkt et ytterligere nivå av detaljering og spesielt rundt vinduene i trappetårnet, for å understreke vertikaliteten av bygningsdelen. Det kan se ut som ornamenteringen var tenkt gjennomført ved bruk av murstein som vi ser nyttet i de andre fasadene. Detaljeringen var tenkt avsluttet med veggdetaljer med omriss av 3 personer. Ved gjennomføring av prosjektet i 1950 er det valgt en enklere detaljering på tårnbygget av ukjente årsaker.

Fasadene mot det indre gårdsrommet eller skoleplassen har et noe annet uttrykk.
Artikuleringen i fasaden nytter mange av de samme prinsippene som vi ser i hoved fasaden med bruk av bånd, puss og murstein, men uttrykket er noe mer tonet ned og spesielt inn mot tårnbygget. Tårnet er fremdeles synlig, men her kommer de to fløyene sammen, og inngangspartiet til tårnbygget fra skoleplassen blir mindre synlig i hjørnet. En le-taks konstruksjon strekker seg fra inngangspartiet og bort til den sekundære trappen som avslutter bygget mot sør. Dette trappeløpet utgjør et «nytt» trappetårn som ikke er synlig fra hoved fasaden. Det holder en rektangulær form, men understrekes som et vertikalt og avsluttende element ved bruk av et gjennomgående vertikalt vindusfelt over de to øverste etasjene. Symmetrien i bygget mot skoleplassen forsvinner ytterligere ved at det er introdusert et nytt element i bygget over le-taks konstruksjonen i hjørnet av bygget. Dette bygningsdelen bryter mønsteret og trekkes ut fra fasaden.

Opprinnelige tegninger viser at dette var lærerværelset, og motivasjonen er forståelig ved at rommet bak da har bedre utsyn over skoleplassen og aktiviteten der. Funksjon står sentralt.

Trappetårnet mot sør har opprinnelig også hatt et vertikalt vindusbånd mot sør. Omriss og ramme leses i trapperommet, men vindusfelt er murt igjen når bygget ble forlenget i denne retningen i 1960.

Figur 10 - Fasadedetaljer ved Inngang. Foto Norconsult 2020

Figur 11 - Fasade mot Skoleplass. Foto Norconsult 2020

Figur 12 - Inngang fra Skoleplass og hovedinngang, begge til tårnbygget. Foto Norconsult 2020

4.1.3.3 Planløsning

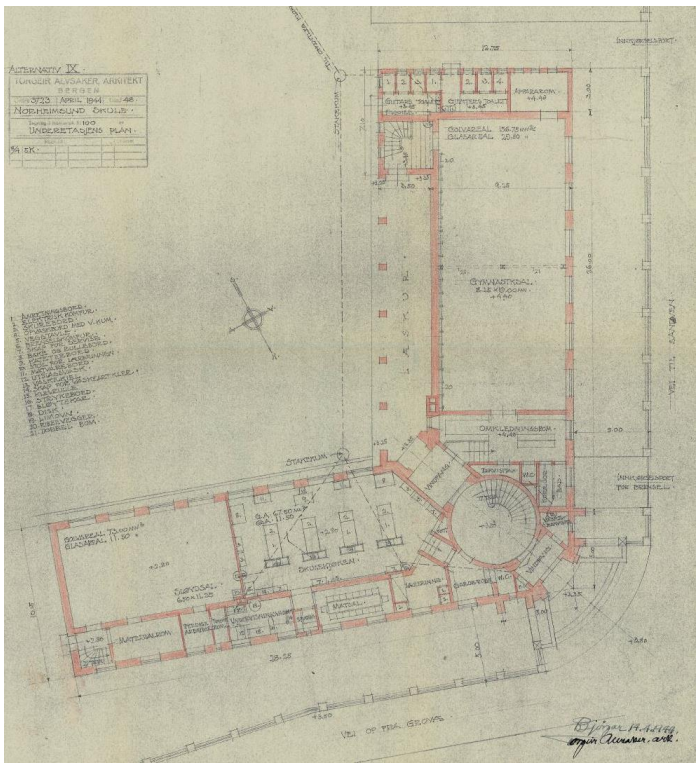
Hovedgrep i Planløsningen for bygget er et sentralisert trapperom i tårnbygget som er koblet til alle plan i begge fløyene med noe ulike funksjoner i hver fløy, og aktiviteter for elevene differensiert vertikalt i planene.

Hoved trapperommet er organisert for å være gjennomgående på grunnplanet med hovedinngang og utgang til skoleplass plassert med vindfang utenfor rotunden. Løsningen gir en hovedakse gjennom bygget diagonalt, og et tydelig funksjonsgrep signal for hvor man skal entre bygget.

På hovedplanet (som arkitekten kaller underetasje), finner man spesialrom i øst-fløyen med rom for sløyd og skolekjøkken. Rommene henvender seg mot skoleplassen med store vinduer. I bakkant organiseres støttefunksjoner som materialrom, matsal etc. Rominndeling er noenlunde intakt i dag.
I sørfløyen er der garderobe og gymsal. Gymsal har vinduer mot vest og Ribbevegger med høyt sittende vinduer mot skoleplassen. Dette rommet eksisterer ikke lenger, da det er delt opp til to etasjer og bygget om til andre funksjoner som kontor.

På plan 2 (arkitektens 1. etasje) er det en undervisningsfløy i øst-fløyen med tre klasserom som henvender seg mot skoleplassen og fjorden. Korridor mot nord fra den sirkulære hoved trappen til en innebygget baktrapp i enden av fløyen. Sør-fløyen inneholder øver del av gymsalen (som i dag er bygget om til kontor), og fra opprinnelig; lærerværelse, kontor, arkiv, toalett og filvisningsrom mot gymsal.

På plan 3 (arkitektens 2. etasje) er opprinnelig løsning fremdeles intakt, men to fløyer med 3 undervisningsrom, begge hvor klasserom henvender seg mot skoleplass, lys og fjord. Korridor i bakkant og gjennomgående fra hoved trapperom til de to ulike sekundære trapperommene.

Figur 13 - Hovedplan, Alvsaker 1944. Hoved trappeløp med original lysarmatur. Foto Norconsult 2020.

4.1.3.4 Interiør og detaljer

Som beskrevet i forrige delkapittel er mye av byggets opprinnelige plangrep intakt, selv om gymsal er bygget om til to etasjer med andre funksjoner.

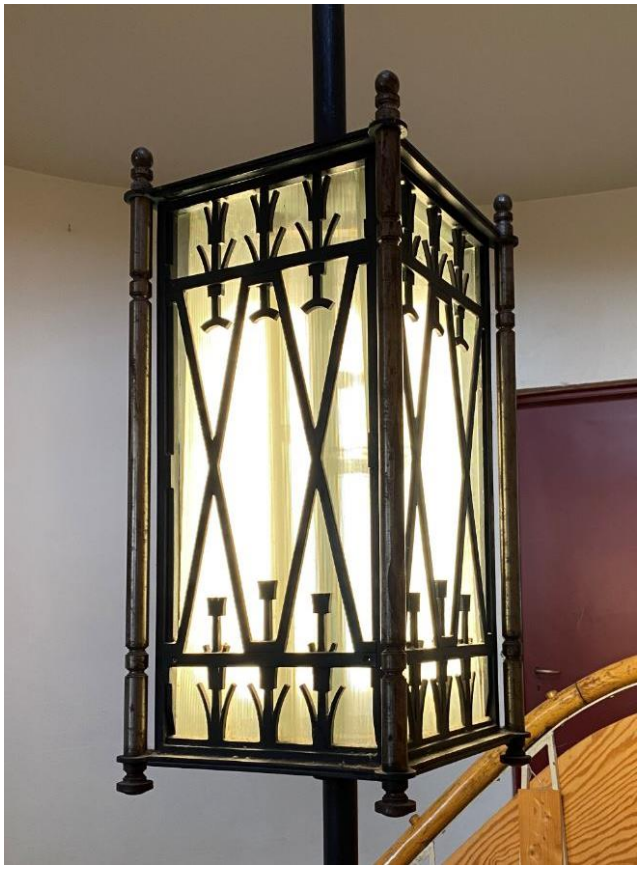
Byggets interiør og innvendig detaljering er også i stor grad intakt, til tross for at bygget bærer preg av et stort vedlikeholds etterslep, og midlertidige og lite estetiske løsninger er funnet for å tilfredsstille dagens krav til sikkerhet og funksjonalitet. Det er tydelig at dette ikke ser ut for å ha gått på bekostning av at de opprinnelige kvalitetene og detaljene er fjernet eller ødelagt. De er fremdeles i bygget, men er vanskeligere å se i mylderet av enkle midlertidige løsninger.

Hoved trapperommet har mange detaljer, og sentralt står trappeløp med rekkverksdetaljer, original lysarmatur over tre plan, samt ornament i gulv på hovedplan. Tilsvarende originale detaljer finner man i det sekundære trappeløpet mot sør. Her finner man også synlig en original puss på betongdekket og trappeløp. Originale rekkverksdetaljer eksisterer også i dette trapperommet. Håndløpere i trapperommene er løst med egen tre-detalj for å forhindre elevene å skli på rekkverket.

I undervisningsfløyene er romløsningene i stor grad fremdeles originale. Dette gjelder også interiørløsningene som opphevet gulv foran tavle i enkelte rom, og innebygde skap for bøker og rekvisita. Det er mindre originale lysarmaturer ellers i bygget, men en del av de originale vaskene og utslagsvaskene finner man fremdeles igjen i korridorene i de ulike etasjene.

Figur 14 – Hoved trappeløp og sekundærtrappeløp med originale rekkverksdetaljer og armaturer. Foto Norconsult 2020.

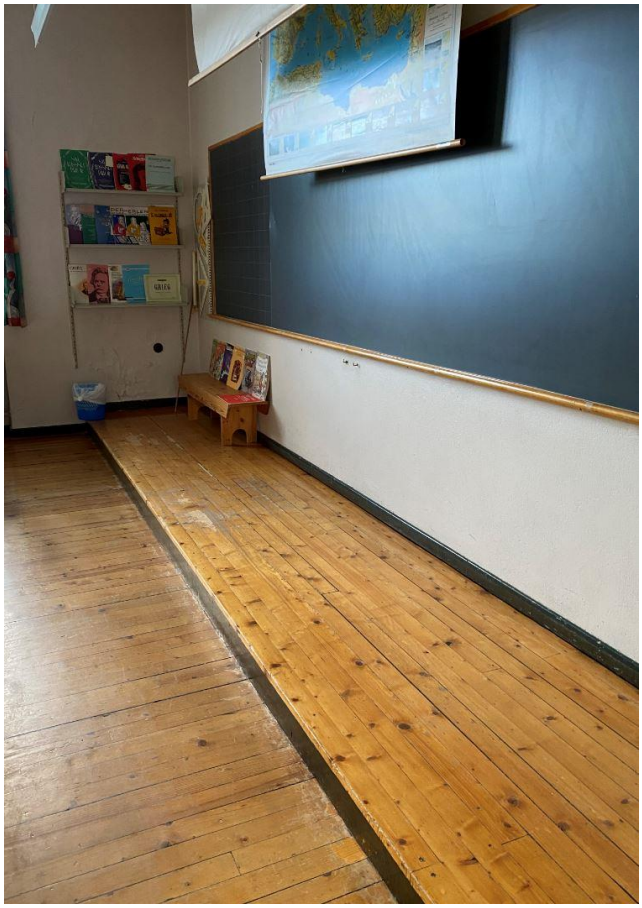

Figur 15 - Detaljer Lysarmatur hoved trapperom og vertikalt vindusfelt sekundær-trappe rom. Foto Norconsult 2020.

Figur 16 - Rekkverksdetaljer Hovedtrapp. Foto Norconsult 2020

Figur 17 - Originale detaljer gulv og plassbygde skap i klasserom. Foto Norconsult 2020.

Figur 18- Detalj Skifergulv Hoved trapp og Puss sekundær trapp. Foto Norconsult 2020

4.1.3.5 Utvendig detaljer

Originale tegninger vier et større omfang av detaljer utvendig tilknyttet gjerder og porter. Her med tilsvarende lykter i samsvar med lysarmatur i hoved trappeløp, samt detaljering på gjerder.

Sør for dagens østfløy står det oppstilt noen gjerde-partier som kan se ut for å ha vært del av det opprinnelige gjerde systemet eller port systemet. Detaljene på gjerdet eller portene er ikke gjenkjennelig fra de opprinnelige tegningene, men kan ha blitt utformet under gjennomføring av byggeprosjektet.

Utover dette vises det til detaljering på utvendige fasader som fremkommer under kapittel 5.1.3.2.

Figur 19 - Hensatte Porter. Detalj Smijernsornament med signatur. Foto Norconsult 2020

Figur 20 - Detaljer Smijern utvendig under Le-tak. Foto Norconsult 2020.

4.1.3.6 Uteområde

Det opprinnelige uteområdet knyttet til Norheimsund skole bestod av et inngjerdet område foran bygningene, med hovedport og port for varelevering sør for Gymnastikksal, samt innkjørsel for «brensel» til høyre for hovedinngang til Tårnbygget. Inngjerdingen bestod av rektangulære gjerde stolper, antatt i murstein tilsvarende søyler på skoleplassen, med smijerns rekkverk med stående jern. Det var satt av et areal foran skolebygningene med en avstand på 5m. Avstanden utvides halvvegs langs bygget (Fløy Sør) langs «Veg opp fra Grova», og følger der vegprofil.

I skolegården er det tilrettelagt et Le-skur mellom inngang til Tårnbygget og sekundærtrapp mot sør. Tegninger viser ikke noe flere detaljer knyttet til skolegården eller skoleplassen. Plassen er i dag asfaltert og i hovedsak knyttet til parkeringsformål, og dermed antas det at det ikke finnes noen gjenværende detaljer fra den opprinnelige skolegården.

Figur 21 - Skoleplassen funger i dag som parkeringsplass og har få elementer med seg fra den opprinnelige skolegården. Foto Norconsult 2020.

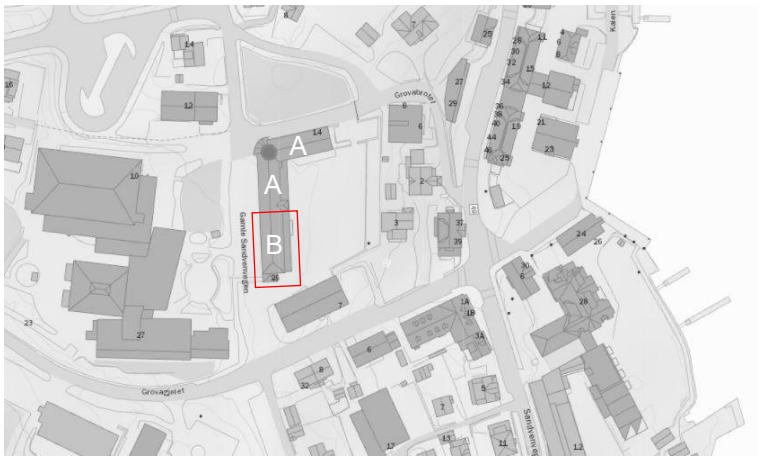

Figur 22 - Når skolen ble bygget ble terrenget rundt skolegården bygget opp med steinmurer. Disse er spesielt synlig fra Sør. Foto Norconsult 2020.

4.2 1960 - Bygget

Figur 23 - Norheimsund Skule ble forlenget med et nybygg i Ca. 1960. Svømmehall er plassert på hovedplanet bak Leskur. Undervisningsrom i etasjene over. Foto Norconsult 2020.

Figur 24: Oversiktskart, A-1950 bygget. B-1960 bygget. (Geodata AS).

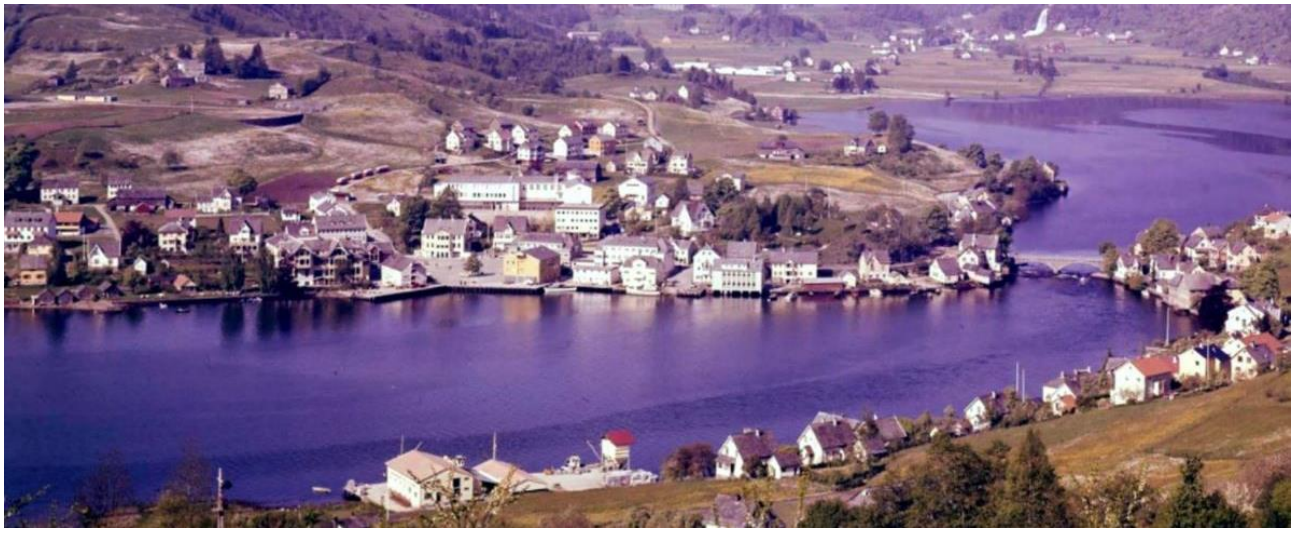
Realia

Byggeår:	Ca.1960
Adresse:	Gamle Sandvensvegen 26, 5600 NORHEIMSUND
Gnr/Bnr:	Gnr 11 Bnr 112
Eier og forvalter:	Kvam herad
Dagens bruk:	Lag og organisasjoner, kunstnere og klatreklubb.
Planstatus/ID	Eiendommen inngår i kommuneplan for Kvam, vedtatt 8.19.2019 (vedtak HST-066/19). Gjeldende reguleringsplan: Detaljreguleringsplan 20110017 Norheimsund skule uteområde – vedtatt 2.10.2012.

4.2.1 Bygningshistorie

Arkitekt Torgeir Alvsaker som tegnet den nye skolen i Norheimsund mellom 1944-1950, slo i 1948 sammen arkitektkontoret sitt med Einar Vaardal-Lunde, i Bergen. Det nye kontoret fikk også oppdraget med å tegne en utvidelse av skolen 10 år etter hovedbygget stod ferdig. Utvidelsen gav skolen flere undervisningsrom, samt et nytt svømmebasseng.

Med samme arkitekt på tegnebrettet, var utgangspunktet det beste for å få en vellykket utvidelse av bygget med god sammenheng til det opprinnelige skolebygget. Tegninger datert 1959 viser Torgeir Alsaker sin signatur. Alsaker nærmer seg 85 år men har tydeligvis fremdeles regien. Nybygget tar opp i seg en rekke av kvalitetene i det opprinnelige bygget, og blir sånn sett en ren utvidelse. Likevel er det en rekke endringer i detaljnivået på det nye bygget som skiller det fra det første. Dette gjelder spesielt i valg av konstruksjonssystem og i fasadeuttrykket, som skiller seg fra skolebygget tegnet på 1940-tallet.

Figur 25 - Norheimsund Ca. 1965. Skolen utbygget. Foto Ukjent.

4.2.2 Bygningsbeskrivelse

1960-Bygget blir i all hovedsak en utvidelse av 1950-bygget, og en forlengelse av fløyen mot Sør.
Det opprinnelige bygget ble avsluttet med et sekundært trapperom som trekkes ut mot skoleplassen sammen med et mindre utbygg på bakkeplan som huser toaletter for elevene med atkomst fra skoleplassen.

Ved utvidelsen i 1960 fjernes toalettbygget delvis, og hovedbygget forlenges i samme volum og omtrent med samme lengde som den opprinnelige fløyen. Det sekundære trappeløpet opprettholdes, og det etableres et nytt tappeløp i enden av nybygget mot sør.

Programmet i nybygget er et nytt svømmebasseng som nå legges i forlengelsen av Gymsalen. Det etableres to etasjer med klasserom over svømmebassenget som henvender seg mot skoleplassen med korridor i bakkant, på lik måte som løsningene er i 1950-talls bygget.

Figur 26 - 1960-bygget i forlengelse av 1950-bygget sett fra skoleplassen. Foto Norconsult 2020.

4.2.2.1 Konstruksjon

1960-bygget skiller seg tydelig fra 1950-bygget i valg av hoved konstruksjonssystem. For å unngå søyler i bygget velges et tyngre og artikulert konstruksjonssystem for å kunne spenne konstruksjonene fra yttervegg til yttervegg. Det er her valgt et konstruksjonssystem med profilerte skråstilte søyler mot dragere som skiller seg tydelig fra konstruksjonen i 1950 bygget.

For øvrig følger bygget 1950-bygget i volum og etasjeskiller samt tak-konstruksjon.

Figur 27 - Synlig konstruksjonssystem fra korridor i 1960-bygget. Foto Norconsult 2020.

4.2.2.2 Fasader

Det nye bygget som oppføres som en forlengelse av 1950-bygget, forholder seg til det gamle i volum og materialitet, og blir en ren forlengelse over taket. Fasaden skiller det seg tydelig fra 1950-bygget på en rekke ulike måter.

Fasaden er gitt en oppdeling i forhold til etasjer med mur-bånd, men det er kun gesims ved tak som er en forlengelse og videreføring av 1950-tallsbygget. Her fortsettes detaljeringen helt tilsvarende det første bygget. Båndet mellom 2. og 3. etasje fortsettes også, men mangler detaljering. Et nytt bånd er introdusert som markør mellom basseng-etasjen og klasseroms fløyen over, og får naturligvis en høyde som ikke henger sammen med funksjonene i 1950-tallsbygget.

Vindusformatet i fasaden endres nå til rektangulære vinduer uten oppdeling.
Vindusfeltene søker å følge fasaden på 1950-talls bygget, men avviker noe fra disse. Videre er vinduer også introdusert til Svømmebassenget nederst, men disse tåler ikke det fuktige klimaet i en svømmehall og blir på et senere tidspunkt murt igjen.

Fasaden mot skolegården blir også i hovedsak en forlengelse av 50-tall bygget. Her følges de store vindusformatene fra klasserommene, men gis en to-deling og ikke en tre-deling fra 50-talls bygget.
På bakkeplan forlenges Le-skuret med samme detaljering, fra det opprinnelige sekundære trappehuset og til enden av bygget.

1960-bygget avsluttes med et senket volum som inneholder det nye tappeløpet i enden av bygget, med utgang direkte til skoleplassen. Endefasaden er nesten uten detaljer kun med tre rektangulære vinduer på øverste plan, og en skrå-vegg ved inngangspartiet som spiller tilbake på byggets konstruksjonssystem.

1960-bygget får også et mur-puss system som er ment til å gi det en sammenheng med det opprinnelige skolebygget. Denne gangen er detaljeringen med murstein tatt vekk, og det gjenstår egentlig bare pussmønsteret i mur-fasaden som knytter de to. Pussen er grovere og utført mindre detaljert i 1960, og man leser da et tydelig skifte mellom de to byggene.

Figur 28 - Fasadedetaljer. Overgang fra 50-60-bygget. Nytt vindusformat mot skoleplass. Foto Norconsult 2020.

Figur 29 - Endefasade 1960-bygget med enkel detaljering. Utgang fra trappeløp. Foto Norconsult 2020.

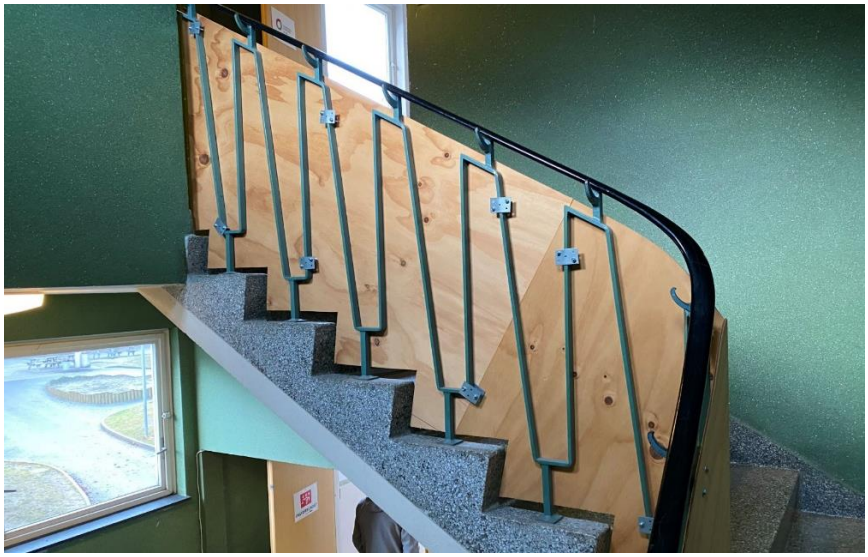
4.2.2.3 Interiør/planløsning

Hovedgrepet i planløsningen følger bygget fra 1950.
Svømmebassenget er plassert på samme nivå som gymsalen, og med enkle garderobeløsninger med atkomst fra skoleplassen. Garderobeløsningene er bygget om i senere tid for å kunne kjønns-dele garderobene. Bassengteknikk er plassert i underetasjen under bassenget.

Det to øvre etasjene følger samme planløsning som det første bygget, med undervisningsrom som henvender seg mot skoleplass og fjord, og med korridoren plassert i bakkant og i forbindelse med korridorer i det eldste bygget. Ombygging av gymsal til to etasjer gjør at korridorene henger sammen på begge planene i dag.

Vinduer i korridor henger veldig høyt på veggen i etasjene på det nye bygget. Det kan ha sammenheng med at fasadeuttrykket er forsøkt opprettholdt, men at totaliteten ikke helt gikk opp med forlengelsen og ombygging av gymsalen. De blir værende såpass høyt på veggen at de kun gir lys, men ikke utsyn for elevene.

Den nye trappe-rommet på enden av nybygget er rektangulært, men er gitt en detaljering som spiller tilbake på de opprinnelige løsningene i bygget. Rekkverket har en tilsvarende utforming men en annen geometri. Selve trappeløpet er løst med et terrazzo-dekke som er mer typisk for 1960-tallet og ulikt valgt pusset betong i 1950-bygget. Vindusformatet i bygget er gjennomgående kvadratisk og uten oppdeling og detaljering.

Figur 30 - Detaljer trappeløp i 1960-bygget og korridor. Detaljene er modernisert fra 1950-bygget og reflekterer det nye tiåret. Foto: Norconsult 2020.

Figur 31 - Bassengrom i 1960-tallsbygget. Bassenget har vært operativt frem til 2019. Vegg i bakkant viser hvor de originale vinduene er fjernet og vegg murt igjen. Trapp med rekkverk til basseng er av nyere dato. Foto: Norconsult 2020.

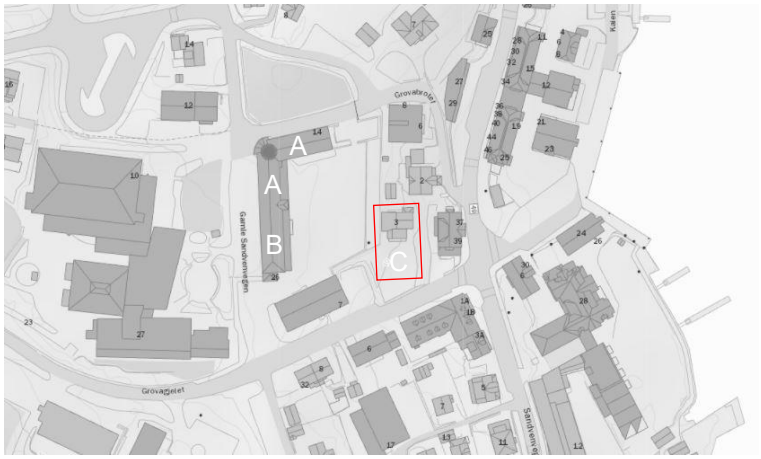
4.2.2.4 Uteområde

Uteområdet knyttet til 1960-bygget er det samme som for det opprinnelige skolebygget. Le-skur er etablert tilsvarende 1950-bygget. Forøvrig for uteareal se kapittel: 5.1.3.6.

4.3 Grovabrotet 3. (SEFRAK ID- 1238-0003-045)

Figur 32 – Grovabrotet 3. Fasade mot Iversens Hotel. Foto Norconsult 2021.

Figur 33: Oversiktskart, A-1950 bygget. B-1960 bygget. C- Grovagjelet 3. (Geodata AS).

4.3.1 Realia

Byggeår:	1726. På nåværende sted ca. 1926-28
Adresse:	Grovabrotet 3, 5600 NORHEIMSUND
Gnr/Bnr:	Gnr 11 bnr 30
Eier og forvalter:	Kvam herad
Dagens bruk:	Kommunal bolig Kvam Kommune. Tidligere brukt som barnehage.
Planstatus/ID	Eiendommen inngår i kommuneplan for Kvam, vedtatt 8.19.2019 (vedtak HST-066/19). Gjeldende reguleringsplan: Detaljreguleringsplan 20110017 Norheimsund skule uteområde – vedtatt 2.10.2012.

4.3.2 Bygningshistorie

Huset i Grovabrotet 3 har en historie som strekker seg tilbake neste 300 år. Torbjørn Olavson Sygnestveit (1868-1765) bygget huset i 1726. Det er fra begynnelsen nyttet som gjestehus og går gjennom en rekke eiere på 17- og 18-hundrede tallet til det blir overtatt av Iversen familien i 1881. Når det nye hotellet skulle bygges på tomten ble huset plukket ned og bygget opp på tomten bak hotellet.

Det går frem fra historien at huset bygges om og utvides gjennom årene. Når huset flyttes til tomten bak Iversens hotel blir høyden på huset redusert. Historiske bilder viser to etasjer med vinduer på langfasaden mot sjøen. Når huset flyttes til dagens posisjon senkes taket slik at 2. etasje kun har vinduer i gavlveggene. Når huset flyttes, legges det med møne (kortsiden) mot sjøen.

Figur 34 - Grovabrotet 3. Hvit farge bak plassen, før flytting. Foto: Jørgen Grundtvig-Olsen. Spesialsamlingene ved Universitetsbiblioteket i Bergen.

4.3.3 Bygningsbeskrivelse

Hoveddelen av huset består av 3 etasjer. Kjeller med inngang fra sjøsiden. Hovedetasje med ny inngang fra langsiden (nord) og andre etasje under tak med knevegger. Bygget har fått et nytt inngangsparti som er bygget til på et senere tidspunkt, samt forlenget med påbygg mot vest og sør. Påbygget av nyere dato har liten verdi knyttet til det opprinnelige huset og beskrives ikke videre her annet enn at det er på 1. etasje.

Kjeller etasjen består av flere rom og er bygget på nytt ved flytting av huset. Mur er oppført i teglstein som er pusset utvendig. Etasjen har noen eldre vinduer og en bod dør som kan være gjenbrukt fra huset som ble flyttet.

Hovedetasjen har en rektangulær form med pipeløp sentralt i huset. Trapp til øver etasje er lagt rundt pipeløp som gir fire rom på hovedetasjen. Det eksisterer ikke informasjon i forhold til om denne planløsningen er den samme som før huset ble flyttet.

I andre etasje er det flere mindre værelser og et hovedrom. Etter at taket er senket når huset gjenreises er det her to sett med vinduer i hver gavlvegg. Denne løsningen er tilpasset huset etter at taket ble senket og da vil romløsningen være en annen enn den opprinnelige.

Figur 35 - Grovabrotet 3 bak Iversens hotel. Foto Norconsult 2021

4.3.3.1 Konstruksjon

Huset slik det ligger i dag er oppgradert med nye overflater og materialer i de fleste rom. Det gjelder gulv, vegger og i himlinger. Det er ikke synlige konstruksjoner i rommene, annet enn tykkelsen på skilleveggene i hovedetasjen som vitner om større og grove konstruksjoner i veggene.

Det er opplyst fra personer som har kjennskap til huset og historien om flyttingen, at det skal finnes store tømmerstokker i veggene. Dette vil kunne avdekkes og kartlegges ved oppgradering, riving eller flytting av huset.

Når taket ble senket ved flytting av huset er det også betydelig mindre plass på loftet. Loftet har ikke tilkomst i dag som kunne fortalt noe om takkonstruksjonen. Det er mulig at takkonstruksjon er gjenbrukt når huset ble flyttet, men det må også avdekkes ved oppgradering, riving eller flytting av huset.

Figur 36 - Til venstre: hovedrom mot pipe 1. etg. Til Høyre: værelse 2. etg. over hovedrom.

4.3.3.2 Fasader

Huset som ble flyttet har i senere tid blitt bygget ut med et 1. etasjes volum på bakside og rundt mot sør. Videre er det tilført et nytt inngangsparti mot nord. Den eldste delen er volumet med to plan over kjeller. Husets fasader er betydelig endret etter at huset ble flyttet. Det er spesielt senkning av takkonstruksjon og ny orientering av huset på den nye tomten som gjør at uttrykket er endret. I dagens fasader er det kun noen vinduer i 2. etasje og kjeller som kan stamme fra når huset som ble gjenreist. På hovedplan er vinduer byttet til nyere husmorvindu i senere tid. De historiske bildene viser at huset har fått nye vinduer når det ble gjenreist på dagens tomt.

Figur 37 – Venstre bilde: Hus mot skoleplass med påbygg nærmest (på et plan) og nytt inngangsparti til venstre. Høyre bilde fra sør. Eldste del over to plan, senere påbygg på et plan fremst i bildet.

4.3.3.3 Planløsning

Dagens planløsning er mest sannsynlig endret og tilpasset ny tomt ved flytting av huset. Det eksisterer ikke noen dokumentasjon av planløsningen på det opprinnelige huset, men ved flytting og snuing av huset vil nok sannsynligvis romløsningene ha blitt tilpasset ny inngangssituasjon for huset. Ved påbygging av ny del mot skolen vi romløsningene ha blitt endret ytterligere. Det gjelder også ved etablering av det nye inngangspartiet mot nord.

Den eldste delen som har verdi knyttet til denne rapporten har en grunnflate på ca. 44m2. hovedmål i bredde og lengde retning er ca. 6m x 7.2m (Ca. Yttermål). Diagrammet under viser hvilke del som ble gjenreist etter flytting og ombygging av huset. Rødt rektangel med mønelinje.

Figur 38- Grovabrotet 3. Rødt rektangel viser bygningsdel som har en kulturhistorisk verdi.

4.3.3.4 Detaljer

Det er få synlige detaljer i dagens bygg som stammer fra bygget som ble flyttet og dermed strekker seg lengre tilbake i tid. Ved flytting av huset vil grunnmur (kjeller) og pipe vært murt opp og pusset på nytt. Et par eldre dører kan være gjenbrukt etter flytting sammen med noen vinduer, men vil etter stor sannsynlighet vært skiftet ut ved gjenreising, og av mindre interesse.

Figur 39 - Detalj enkel innerdør kjeller og vindu til kjeller (Foto: Norconsult 2021)

Figur 40 - Pusset grunnmur kjelleretasje og veggdetalj kjeller. Foto: Norconsult 2021

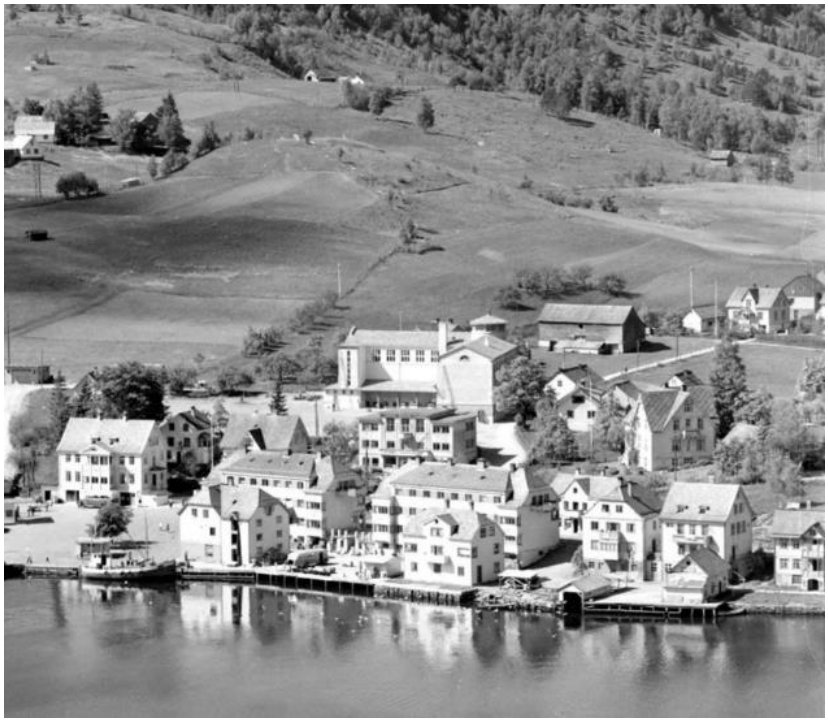
Figur 41 - Eldre Innerdør og vindu hoved værelse 2. etasje. Foto Norconsult 2021

5 Verneverdier og anbefalinger

5.1 Objektenes forhold til omgivelsene:

1950-Bygget

Etter brannen i Norheimsund i 1932, bygges deler av sentrumskjernen opp i den tidstypiske funksjonalistiske stilen som brer om seg på 1930-tallet og frem mot krigen. Men bebyggelsen er likevel stedstilpasset i forhold til størrelser på volum og valg av tradisjonelle takkonstruksjoner med skiferhelletak tilpasset et Vestlandsk klima. Etter krigen bygges Norheimsund videre ut og det er stort behov for ny skole. Det er derfor naturlig at arealet på høyden bak sentrum nyttes til formålet. Ved utvidelse av sentrumsstrukturen er tomten tett knyttet til sentrum og gir nok luft og lys til undervisningsrom og skoleplass. Bygget henvender seg mot fjorden og utgjør en vellykket fortsettelse på den funksjonalistiske preget på tettstedet. Bygget forholder seg til den nye veg strukturen og inngår som en viktig brikke i en planlagt utvikling av Norheimsund til et knutepunkt i Hardanger. Videreføring av de funksjonalistiske idealene er toneangivende for den videre utviklingen i Norheimsund i de påfølgende ti-årene. Sentrumsstrukturen forsterkes, og folketallet vokser kraftig.

Figur 42: 1950-Bygget bak funksjonalistisk oppbygging av sentrum.

1960-Bygget

Utvidelsen av skolen i 1960, er en ren forlengelse av skolebygget fra 1950, og en videre forsterkning av de grepene som var lagt ved første utbygging. Bygget holder samme struktur og fullfører kvartalsstrukturen sammen med det enklere skolebygget og Brannstasjon som oppføres i kanten av skoletomten mot Grovagjelet kort tid etter utvidelsen av hovedbygget.

Grovabrotet 3

Bolighuset Grovabrotet 3 ble flyttet til nåværende beliggenhet fra tomten foran, når Iversens Hotel ble bygget i 1928. Bygget var ønsket nyttet og derfor bevart og gjenreis på en tilgjengelig tomt i bakkant av hotellet. Huset blir på denne tiden omtalt som «gamlepensjonatet», og bestyrer Anna Iversen flytter selv inn i huset når hun solgte Iversens hotell til Vikøy Indremisjon i 1961. Sånn sett har huset spesielt en relasjon til Iversens Hotell og til historien om Norheimsund som handels- og turiststed.

5.2 Vurdering/vekting av verneverdi:

Det er i etterkrigstiden en stor utbygging av skoler og satsing på utdanning, på hele Vestlandet. Skolebygget i Norheimsund bærer likevel mer preg av å høre til mellomkrigstiden og skolearkitekturens stil og formspråk fra denne perioden. Bygget er også i stor grad tegnet før krigen er slutt, selv om prosjektet realiserer etter krigen. I den forstand er det lettere å se prosjektet i sammenheng med andre arbeider som er realisert i 20- og 30-årene, og spesielt av offentlige Bygg i større byer som Bergen.
1960-bygget blir da en ren utvidelse av det opprinnelige bygget og ligger slik sett kanskje lenger unna 1950-bygget med sitt formspråk av monumentalisme fra 30-tallet. I sin forenkling og mindre detaljerte utgave blir utvidelsen mindre viktig i den store sammenhengen, og tilfører ikke det første bygget kvaliteter som det ikke selv inneholdt frittstående. Den utgjør i seg selv ikke en viktig utvikling verken i formspråk eller arkitektur, og tilfører ikke den opprinnelige skole annet enn nyttige funksjoner og mer areal.

Verdien av kulturminner knyttes tradisjonelt sett til noen hovedforhold; kunnskapsverdi, opplevelsesverdi og bruksverdi. Forsterkende faktorer som alder, sjeldenhet og autentisitet spiller også inn. Byggenes kulturhistoriske verdi er forsøkt oppsummert i avsnittene under. Skolebyggene har en stor del slitasje, og tydelige spor etter vannlekkasjer i enkelte bygningsdeler. Dette har ikke påvirket vurderingen av den kulturhistoriske verdien.

5.2.1 1950-bygget:

Vurdering: Bygget vurderes til å ha stor kulturhistorisk verdi på grunn av sine tidstypiske fasader, og godt stedstilpasset arkitektur. Bygget har bevart de fleste originale bygningsdetaljer både i eksteriør og interiør. Mye av den opprinnelige rominndelingen er intakt og særlig tårnbygget innehar gode estetiske og romlige kvaliteter og har arkitektonisk egenverdi. Interiøret ellers har høy grad av autentisitet i originale løsninger og sammenhenger. Utearealet har liten verdi da det i dag fremstår som et rent asfaltert parkeringsområde uten særlige kvaliteter utover de opprinnelige murene som ble bygget for å heve skoleplassen til plant nivå, og som er synlige fra Grovagjelet. Bygget har også en tilført verdi gjennom sitt varierte og mangfoldige bruk i lokalsamfunnet gjennom 70-år, og da som en viktig samlingsplass for store deler av lokalsamfunnet i Norheimsund gjennom flere generasjoner.

Ut fra en helhetlig vurdering fremstår skolebygget som autentisk og har tidstypiske detaljer både arkitektonisk, teknisk og materialmessig. Det understrekes at det kanskje er mer tidstypisk for førkrigsarkitektur, selv om det er realisert i etterkant av krigen. Bygget representerer et formspråk og arkitektur som trekker med seg mange viktige stilendringer fra første halvdel av 1900-tallet og spesielt bevegelsen mot funksjonalismen som i stor grad kommer til uttrykk på 30- og 40-tallet i Norge. Dette må regnes for å være et veldig godt eksempel for et tidstypisk og stilrent skolebygg i funksjonalistisk stil, som er bygget på et lite tettsted langs Hardangerfjorden som ønsket et moderne formspråk i utviklingen av Norheimsund etter brannen i 1932.

Anbefalinger: Byggets hovedform og fasadeutrykk bør bevares. Ombygget gymnastikk del bør tilbakeføres med de originale vindusformatene mot nordvest. De originale romløsningene med undervisningsrom mot skoleplass og korridorer på motsatt side henger sammen med tårnbygget og sirkulasjonen i bygget. Orientering av rommene gir seg selv, men endringer av romstørrelser internt i undervisningsrommene vil ikke påvirke byggets uttrykk og vil kunne tilpasses fremtidige bruksformål. Etasjehøydene på de tre hovedplanene over bakken er romlige på 3,5m (1.etg.), 3.8m (2.etg.) og 3,5m (3.etg.). Høyder overkant gulv til overkant gulv. Høyder øverste etasje overkant gulv til himling.

Av interiør er det spesielt hoved trappeløsning i tårnbygget, og tårnbygget i seg selv som har stor verdi, men da i sammenheng med inngangsparti og tilliggende planløsninger. Rekkverksdetaljer i trappeløp har gode kvaliteter som kan bevares på en god måte og komme til sin rett ved bruk av mer transperange materialer som ivaretar krav til sikkerhet, og som ikke foringer det originale designet.

Det har kommet frem i dette arbeidet at Alvsaker i senere deler av sitt liv arbeidet spesielt mye med blyinnfattet farget glass, og er kjent for dette arbeidet gjennom flere viktig kirkebygg på Vestlandet. Dette arbeidet kommer også frem på Norheimsund Skule, hvor han bruker disse teknikkene i vindusfeltene i tårnbygget.

Det er noe usikkerhet knyttet til hvor sentralt dette byggverket er i Alvsakers arkitekturproduksjon. Han er nok mer kjent for sine ungdomshus i mellomkrigstiden, og vi har ikke funnet referanser og skriftlig materiell som omhandler skolebygget i Norheimsund. Det kan ha sammenheng med tidspunkt for gjennomføring av prosjektet etter krigen, når bygget i seg selv i høy grad representerer en epoke som var tidstypisk i mellomkrigstiden. Han har tegnet en rekke skolebygg i samme periode. Her kan nevnes Eidsvåg skole i Bergen og Florø Folkeskole og Solhov Folkehøyskole, Lyngen.

5.2.2 1960-Bygget:

Vurdering: Bygget vurderes til å ha liten kulturhistorisk verdi på grunn av sin funksjon som en utvidelse av et eksisterende skolebygg, og ikke et arkitektonisk objekt som er utviklet innenfor sine egne rammer. Bygget tilfører ikke den opprinnelige skolen spesielle kvaliteter utover areal og funksjoner, og blir i så måte en enkel utvidelse med gitte forutsetninger, og mindre betydelige kvaliteter. Som et bygg fra 1960-tallet innehar den enkelte tidstypiske detaljer, og spiller videre på kvalitetene i 1950-bygget, men tilfører ikke nye kvaliteter som løfter helheten. Skolebygget innehar den viktige nye funksjonen med svømmebasseng for skolen, men selve bassenget og bassengrommet innehar ikke romlige kvaliteter i seg selv som gir egenverdi. Bassenget er ikke lenger i bruk og tilfredsstiller ikke dagens funksjonskrav eller ønskete tekniske løsninger.

Anbefalinger: Skolebygget bærer preg av stor slitasje og mangel på vedlikehold både ut- og innvendig. I mangel for behov for arealene i bygget, eller bruk av tomteareal til annen utnyttelse kan bygget rives i sin helhet og inn mot 1950-talls bygget, slik at dette kan tilbakeføres til sin opprinnelige form.

5.2.3 Grovabrotet 3:

Vurdering: Eldste del av bygget vurderes til å ha middels kulturhistorisk verdi i forhold til Norheimsund sin utvikling som handels- og turiststed. Bygget er del av en viktig historie knyttet til gjestehus sentralt i bygden gjennom en periode på snart 300 år, og utgjør starten på en viktig næring for Norheimsund.
Byggets historie er fascinerende både med hensyn til bruk og med referanser til at bygget er det første private hus i Hardanger med «glass vindu». Men det er på det rene at det nok kun er mindre rester av det historiske bygget som kan finnes i konstruksjon og kjerne av bygget. Slik huset fremstår i dag har det liten verdi og bør forvaltes på en annen måte. Huset er videre redusert i høyde og endret ved flytting til nåværende tomt.

Anbefaling: Påbygg og tilbygg til huset som ble flyttet på slutten av 1920-tallet har ingen verdi og bør rives for å kunne få frem det opprinnelige huset. Huset ble redusert i høyde når det ble flyttet fra sin opprinnelige husmannsplass i Grove. Delen av huset som har en verdi har et fotavtrykk på ca. 7.2m x 6m og ca. 44m2. Resten av tomten rundt huset har ingen spesiell verdi knyttet til huset, da det ikke ble bygget på denne tomten, og kan nyttes til andre formål. Ved bevaring bør det gjøres større undersøkelser av oppbygging av yttervegger og søkes tilbakeført slik det fremstod etter flyttingen på slutten av 1920-tallet.

Om huset ligger i vegen for en fremtidig utvikling av området og ny videregående skole, må rivning eller flytting av den eldste delen vurderes. Huset er også ombygget og tilpasset ved flytting til denne tomten. Det er derfor mest sannsynlig at det kun er deler av veggkonstruksjonene som er igjen fra huset fra 1726.

Eventuelle videre kartlegging, rivning eller flytting av denne eldste delen, må gjøres i samråd med antikvariske myndigheter etter gjeldende lovverk.

6 Kilder

Hardanger – Hardanger Historielag 111. Årgang 2019.

Samtaler med Siv.Ark Harlad Vaardal-Lunde knyttet til Kontoret Alvsaker & Vaardal-Lunde.

Notat: SEFRAK registrert bygg, SEFRAK ID 1238-0003-045.
Utarbeidet av GEOPLAN AS ved Solveig Vallan

Kulturminneplan V2.00.01. Kvam herad.

Universitetsbibliotekets spesialsamlinger. Universitetet i Bergen.